

KASVATUS & AIKA

ARVOSTELU

<https://doi.org/10.33350/ka.111359>

En suvaitse mitä vaan, mutta kuinka suvaitsevainen sinä luulet olevasi? Suvaitsevaisuutemme nolo historia ja tämän päivän todellisuus

Johanna Kortessalo-Ainasoja

Arvosteltu teos: Airaksinen, Timo & Gylling, Heta 2020. Suvaitsevaisuus – erään taistelun kuvaus. Helsinki: Arktinen banaani. 253 s.

Tiedätkö tunteen, kun mitä tahansa ryhmää tai ilmiötä kohtaan esittää eriväen mielipiteen ja melkein heti leimautuu ymmärtämättömäksi tai pahimmillaan rasistiksi? Ainakin joku pahoittaa mielensä ja loukkaantuu, jos en ymmärrä olla hiljaa. Sallia vaiko suvaita, kumpaa tässä pitäisi tehdä. Suvaitsevaisuuden käsite on tullut meille erityisen tutuksi 2000-luvulla muun muassa maahanmuuttokeskustelun myötä. Kasvatus- ja opetussektorin suunnitelmis- ja asiakirjoissa ohjataan opetuksen ammattilaisia rakentamaan suvaitsevaisuuden toimintakulttuuria. Mutta mitä suvaitsevaisuudella tarkoitetaan, ja miten sitä voidaan opettaa lapsille tai nuorille? Tarkoittaako suvaitseminen ylivarovaista kommentointia ja mielipiteiden esittämisen karsintaa? Kenan Malik on julistanut teoksessaan *Monikulttuurisuus* (2013), että kulttuurien rinnakkaiselo edellyttää äänekästä ja kyseenalaistavaa keskustelua, jossa välillä tallotaan toisten varpaille. *Suvaitsevaisuus – erään taistelun kuvaus* jatkaa samassa hengessä luvaten ”suvakeille kyytiä”, sillä pelkkä toteamus kaiken mahdollisen suvaitsemisesta ei enää riitä. Tarvitaan lisää yhteiskunnallista, värikästä keskustelua mustavalkoisen puolesta-vastaan -keskustelun tilalle.

Suomessa suvaitsevaisuus on ymmärretty lähinnä positiivisena ominaisuutena. Suvaitsevaisuus ei ole kuitenkaan ihmisen luonteenpiirre, ja siten se ei ole hyve kuten esimerkiksi rohkeus, oikeudenmukaisuus tai kohtuullisuus. Läpeensä suvaitsevainen mieli ei ole tavoiteltava tila, sillä kaiken suvaitseminen on lähempänä välinpitämättömyyttä kuin perusteltu ja tiedostettu suvaitseminen. *Suvaitsevaisuus – erään taistelun kuvaus* -teoksen kirjoittajat, käytännöllisen filosofian professori emeritus (HY) Timo Airaksinen ja FM, VTT Heta Gylling, esittävätkin kysymyksen, mitä meidän sitten pitäisi suvaita ja miten puhua suvaitsevaisuudesta.

Teos jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä käsitellään suvaitsevaisuuden yleisiä filosofisia perusteita. Toisessa osassa tarkastelu on enemmän suvaitsevaisuuden aatehistorian avaamista, kun tätä tarkastellaan liberalismiin ja konservatismiin arvomaailmoista käsin. Historian vahva läsnäolo kulkee esimerkkien välityksellä läpi koko teoksen. Menneinä

aikoina länsimaisissa yhteiskunnissa suvaitsevaisuuden käsitteleminen onkin kuulunut sivistyneistön puheisiin, ja viittaukset John Locken, Immanuel Kantin, John Stuart Millin ja monen muun vaikuttajan ajatteluun vahvistavat historiallista kontekstia aiheen käsittelyssä. Teos avaa keskeiset käsitteet ja tarjoaa runsaasti lähihistorian ja tämän päivän esimerkkejä yhteiskuntia kuohuttaneista tilanteista, jotka tuovat suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden tematiikan osaksi sosiaalista todellisuuttamme. Kirjoittajat avaavat suvaitsevaisuuden sisältöjä erityisesti aatehistorian ja filosofian näkökulmista pyrkimyksensä tarjota peruste-luja sille, miksi suvaitsevaisuus käsitteenä kertoo niin paljon yhteiskunnastamme ja meistä yhteiskunnan arvojen mukaisina toimijoina. Käsiteltäviä aiheita ovat myös monikulttuurisuus, ryhmien ja yksilöiden oikeudet sekä vapaamielisyyden ja kaksinaismoralismin problematiikka. Perusteellinen katselmus kohdistuu liberalismiin ja konservatismiin arvomaailmaan sekä niiden vertailuun. Suvaitsevaisuuden käsitteleminen asetetaan suomalaista yhteiskuntaa ja sen moninaisia ilmiöitä pohtivaan kontekstiin, jossa hyvinvointiyhteiskunnan holhoava paternalistinen ote läpivalaistaan osuvalla tarkkuudella.

Suvaitsevaisuus monikulttuurisessa yhteiskunnassa

Mistä suvaitsevaisuudessa on kyse, ja miten se liittyy kulttuuriseen moninaisuuteen? Suvaitsevaisuuteen liittyy olennaisesti moninaisuuden ja monikulttuurisen yhteiskunnan problematiikka siten, millä tavoin suhtaudumme erilaisuuteen ja toiseuteen. Kirjoittajat kannattavat realistista linjaa todeten, että kulttuurit pysyvät erilaisina, sillä ne muuttuvat ajan ja ihmisten myötä. He myös toteavat kulttuurisen moninaisuuden olevan varmasti vaikea ja hämmäntävä asia monelle. Mieleeni nousee sosiaalisten representaatioiden teoria (Wagner ym. 1999), jonka mukaan uuden ilmiön edessä yhteisö pyrkii löytämään uuden suhtautumistavan uuteen omasta historiastaan ja aiemmista toimintatavoistaan. Mikäli vanha malli ei sovi, pyritään toistuvien keskustelujen kautta saamaan yhteinen ymmärrys siitä, miten uuden ilmiön kanssa tulisi toimia. Tämän prosessin myötä yhteisö aina vahvistaa myös omaa identiteettiään. Onhan yhteinen keskustelu ja ymmärryksen saavuttaminen aina ikään kuin vahvistus ja voitto yhteisölle.

Maahanmuuton ja monikulttuurisuuden aiheista kirjoittajat nostavat esiin, että suomalaisessa yhteiskunnassa otetaan vasta ensiaskeleita maahanmuuttajien sopeuttamisessa ja sopeutumisessa moninaisuuden yhteiskuntaan, toisin kuin muissa Euroopan maissa, joissa monikulttuurisuus on ollut arkipäivää jo vuosikymmenien ajan. Lukijana jään miettimään niitä vähemmistöjä, jotka ovat kuuluneet suomalaiseen yhteiskuntaan vähintään sadan vuoden ajan, kuten esimerkiksi suomenruotsalaiset, venäläiset, tataarit, juutalaiset, romanit, inkerinsuomalaiset, karjalaiset ja saamelaiset. Mielestäni suomalaisilta löytyy välineitä, joiden avulla useiden vähemmistöryhmien ja valtakulttuurin rinnakkaiselo on onnistunut. Kulttuuriset yhteentörmäykset ovat todellisuutta, eikä kansalliskulttuurisilta kasvukivuilta vältytä tulevaisuudessakaan.

Kirjoittajat muistuttavat, että suvaitsemisessa on kyse myös vallasta. Se jolla on valtaa, voi suvaita niitä, jotka ovat hänen suvaitsemistaan vailla. Se kenellä ei ole valtaa, joutuu sietämään ja olemaan riippuvainen vallan käyttäjän oikeamielisyydestä. Valta tuottaa siis heti asetelman, joka ei ole koskaan yksinkertainen, sillä vallan käyttäjällä on aina erityinen vastuu. Suvaitsevaisuudessa on siten kyse kunnioittamisesta ja vapaudesta. Vaikka en suvaitse toisen ihmisen tekemisiä ja mielipiteitä, tulee minun kuitenkin kunnioittaa häntä vaalimalla hänen vapauttaan. Todellista suvaitsemattomuutta on toisen vapauden rajoitta-

minen esimerkiksi mielipiteiden, ihonvärin tai kulttuurin perusteella, selventävät kirjoittajat.

Entä jos valtakulttuurin perustavat arvot eivät saa kannatusta vähemmistön keskuudessa? Onhan vakava tilanne, jos maahan muuttavien uusien ryhmien myötä sukupuolten tasa-arvo ei toteudukaan ja naisten vapauksia rajoitetaan. Kirjoittajat esittävät, että valta, suvaitseminen ja monikulttuurisuus löytävät yhteisen toimintamallin vastavuoroisen kunnioittamisen ajatuksesta. Yleisperiaate voisi olla se, että annetut vapaudet, jotka eivät riko muiden oikeuksia, on sallittava. Kun valtakulttuuri kunnioittaa vähemmistöä ja sallii sille yhtäläiset oikeudet, tulee myös vähemmistön kunnioittaa valtakulttuurin jäsenten oikeuksia, toteavat kirjoittajat.

Vapaus kuuluu kaikille

Teoksen toisessa osiossa kuvaillaan muun muassa liberalismiin, konservatismiin ja vapauden suhdetta suvaitsevaisuuteen. Miten vapaus sitten määritellään? Vapaus on toimintaa vailla rajoituksia sekä yksilön päätösvaltaa omista asioistaan. Klassisessa liberalismissa vapauksessa yksilöä ei estetä pakkokeinoin toteuttamasta omaa tahtoaan. Vapauden määritelmiä ja rajoja on siis monenlaisia, ja meidän tuleekin muistaa erottaa muun muassa fyysinen ja sosiaalinen vapaus toisistaan. Vaikka olisimme fyysisesti vapaita, sosiaalisesti olemme kiinnittyneitä kulttuuriin ja sen traditioihin. Vapautta rajoitetaan joka tapauksessa luonnollisesti tai inhimillisen toiminnan seurauksena. Emme voi pakottaa ketään toimimaan vastoin hänen tahtoaan emmekä voi lentää, vaikka tahtoisimme. Kirjoittajat esittävätkin, että merkitystä on loppujen lopuksi niillä vapaudenrajoituksilla, joita asetamme toinen toisillemme.

Kirjoittajat toteavat länsimaiseen perintöön kuuluvan ajatuksen suvaitsevaisuudesta osana rauhanomaista yhteiseloa. Suomalainen yhteiskunta onkin asettanut suvaitsevaisuuden ikään kuin kansalliseksi tehtäväksi ja jokaisen velvollisuudeksi. Suomihan on vahvasti osa läntistä maailmaa, joten tarkoittaako se sitä, että Suomi on suvaitsevainen maa, kysyvät kirjoittajat. Hyvinvointiyhteiskuntamme perustuu paljolti vastavuoroisen kunnioittamisen ja auttamisen toimintakulttuuriin. Yksilöitä ja heidän vapauttaan kahlitsevia toimintaperiaatteita kyllä löytyy suomalaisestakin yhteiskunnasta. Mihin tarvitaan yhteiskunnallista ohjaavaa puhetta alkoholinkäytön rajoituksista ja ruokaympyrän tärkeydestä tai pyöräilykypäräpakkoa ja liukuesteitä talvella? Suomi on ”nanny-state” eli hyvinvointivaltio, joka suojelee kansalaisiaan heiltä itseltään. Jos olemme ajatelleet olevamme yksilön vapaan tahdon maa, valtiolta ja sen toimijoiden holhoava toimintakulttuuri eivät oikein sovi yhtälöön, muistuttavat kirjoittajat.

Liberalismin tai konservatismiin todellisuus suvaitsevaisuuden valossa

John Stuart Millin (1859) sanoin kirjoittajat kuvailevat klassista liberalismia, jonka mukaan yksilö ja yhteiskunta voivat hyvin, jos arvot ja uskomukset saavat vapaasti kilpailla keskenään eikä kenenkään vapautta rajoiteta turhaan. Vapauden rajoittaminen on hyväksyttyä vain silloin, kun rajoittamaton toiminta aiheuttaa muille yksilöille vahinkoa. Muutoin vapaata yksilöä ei estetä toteuttamasta omaa tahtoaan ja suunnitelmaansa. Entä mikä on moraalien ja kaksinaismoraalien suhteet suvaitsevaisuuteen? Kirjoittajat selventävät moralistin paheksuvan toisia moraalien nimissä. Kaksinaismoraalissa on kyse suvaitsemattomuudesta,

jossa puhuja paheksuu eikä näe omaa rooliaan asetelmassa, vaan pahimmillaan sallii itselleen sen, mitä ei suvaitse muissa. Kirjoittajat muistuttavat, että meidän tulisi tehdä ero sellaisten arvojen välillä, jotka hyväksymme ja ne, joita emme hyväksy.

Teoksessa pohdittiin myös konservatismiin suhdetta suvaitsevaisuuteen. Konservatiivin henkinen koti löytyy menneisyyden perinteistä ja traditioista, joita halutaan varjella kaikin tavoin. Muutokset, tasapainoa horjuttava osallisuus ja radikaalit keskustelut eivät kuulu konservatiivien leirinuotiolle. Kirjoittajien mukaan konservatiivien näkökulmasta monikulttuurisuus, sateenkaariajattelu ja kaikenlainen moninaisuus ovat epämääräistä todellisuutta. Myöskin tiede edustaa epämääräistä, itse itseään kyseenalaistavaa maailmaa, jossa edellinen tutkimus kumoutuu seuraavan tutkimuksen tuloksin. Kirjoittajat löytävät konservatiivisen arvomaailman ilmapiiriin ylläpitäjät uskonnon ja kirkon sektorilta, ja muistuttavat, ettei suomalainen yhteiskuntakaan ole kirkon vaikutteista täysin vapaa. Jos olisimme oikeasti moninaisuuden kulttuurin ja suvaitsevaisuuden yhteiskunta, ei meidän koulutusjärjestelmämme sisältäisi edelleen vahvoja linkkejä kirkkoon ja esimerkiksi uskonnollisiin juhliin. Suvivirsi on virsi eikä laulu, kritisoivat kirjoittajat. Lukijana pohdin, miksi minun oikeuttani ja vapauttani suomalaiseen kulttuuriin ja sen traditioihin rajoitetaan sillä, etten enää kuulisi Suvivirttä. Yksilö siis näin ollen uhrataan yhteiskunnan tähden, mutta eikö konservatismiin ajatus ollut juuri asettaa yhteiskunnan etu yksilöedun edelle.

Lopuksi

Suvaitseminen edellyttää aktiivista tahtotilaa havaita, perustella ja tehdä päätös suvaitsevaisuuden puolesta tai sitä vastaan. Joskus riittää hyvä kompromissi, kunhan kenenkään vapautta ei rajoiteta. Viihdyttävältä vaikuttavassa lukupaketissa huomaan olevani keskellä aatehistoriaa ja yhteiskuntien todellisuuksia sekä pohtivani rankemmin kuin koskaan aiemmin, miten yksinkertaiselta vaikuttava asia voikaan olla niin monen asian summa. Tämä monitahoinen tarkastelu ja lukumäärällisesti runsaat esimerkit ovat perusteltuja, mutta tekevät teoksen sisällöstä hieman hajanaisen. Antoisinta teoksessa ovat kuvaukset suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan holhoavista piirteistä sekä uskonnon ja kirkon roolista vaikuttamassa yhteiskunnan arvoihin. Uskonto ja kirkko eivät aina ole suvaitsevaisuutta vahvistamassa. Teos soveltuu lukijalle, joka haluaa kehittää omaa ajatteluaan, ammatillista osaamistaan tai on muutoin aiheesta kiinnostunut. On hyvä havaita, ettei pelkän suvaitsemisen periaatteen kirjaaminen toimintasuunnitelmiin tarkoita vielä mitään konkreettista. Teos kannustaa käymään keskusteluja, esittämään perusteltuja mielipiteitä, loukkaantumaan ja astumaan varpaille. Se on elävän kulttuurin ja erilaisuutta suvaitsevan yhteiskunnan merkki.

Kirjallisuus

Malik, Kenan. 2013. Monikulttuurisuus. Tampere: Niin & näin.

Wagner, Wolfgang, Duveen, Gerard, Farr, Robert, Jovchelovitch, Sandra, Lorenzi-Cioldi, Fabio, Marková, Ivana & Rose, Diana 1999. Theory and method of social representations. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 95-125. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00028>

KT Johanna Kortessalo-Ainasoja toimii Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa yliopistonlehtorina.